

MUISTEMIA LAURI HAKULISESTA OPETTAJANA

—
HELJÄ KAUKANEN

len tallettanut opiskeluaikaisen Helsingin yliopiston opintokirjani, ja sen avulla tutkin kohtaamisiani professori Lauri Hakulisen kanssa. Opiskeluaikanani piti suomen cum laudea varten opiskella neljää lähisukukieltä, karjala-aunusta, vattjaa, vepsää ja viroa, ja laudaturia varten yhtä etäsukukieltä, joksi olin valinnut unkarin. Lukuvuonna 1953–54 olen ollut Lauri Hakulisen unkarin äännehistorian luennoilla ja keväällä tenttinyt ne. Lajos Garam piti unkarin käytännön harjoitukset. Lopputuloksena unkarin opinnoista minulla on kalpea käsitys unkarin ääntämisestä ja osaan sanoa tapaa milleni unkarilaisille »Jó napot kívánok / Köszönöm szépen / Vizszontlátásra» eli hyvää päivää / kiitos / näkemiin.

Ilmoittauduin kunnianhimoisesti suomen cum laude -tenttiin jo toisen opiskeluvuoden syksyllä lokakuussa. Siihen aikaan suomen professorit Martti Rapola ja Lauri Hakulinen jakoivat cum laude -tenttiin ilmoittautuneet keskenään, ja tenttikuoaresta opiskelija näki, kumman oppilas hän sitten olisi opintojensa loppuun asti. Opiskelijoiden keskuudessa kiersi kaksi sanontaa: »päästä Rapolalle» ja »joutua Hakuliselle». Rapolaa pidettiin humanina kulttuuripersoonallisuutena ja Hakulista erittäin vaativana. Kun luin tenttikuoarestani Hakulisen nimen, olin pettynyt. Reputin tentissä, mutta se ei ollut professorin vika. En vain ollut osannut lukea isoon tenttiin.

Saman syksyn joulukuussa olin uudelleen cum laude -tentissä. Olo oli varmempi, sillä toiseen kertaan lukiessa moni asia oli selvinnyt. Pääteos oli tietysti Lauri Hakulisen Suomen kielen rakenne ja kehitys, josta piti osata kaikki alaviitteetkin. Eräänä tentin jälkeisenä iltana soi Domus Academican huoneemme puhelin puoli kymmenen aikaan ja professori Hakulinen kysyi minua. Putosin pelästyksestä lattialle istumaan. Professorin asiana oli ilmoittaa, että tentin suullisen osan aika oli muuttunut, ja kysyä, sopiko muutettu aika minulle. Ilokseni sain samalla kuulla päässeeni tentin kirjallisesta osasta.

Saman lukuvuoden kevätlukukaudella olin jo tiiviisti professori Hakulisen oppilas. Kirjoitin kolme harjoitusainetta, olin seminaarissa ja pidin seminaariesitelmän. Hakulisen vastaanotolle ilmoittauduttiin panemalla nimi listaan, ja listan pituudesta pääteltiin aika, jolloin kannatti tulla jonottamaan. Vastaanotot olivat Sanakirjasäätiössä, joka sijaitsi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talossa. Istuimme odottamassa vuoroamme käytävässä jonkinlaisilla puulaatikoilla. Professori Rapola piti vastaanotot kotonaan, ja huoneoverini, joka oli hänen oppilaansa, kertoi istuvansa olohuoneessa odottamassa ja luke-

vansa pöydälle huomaavaisesti asetettua uutta suomalaista kirjallisuutta.

Professori Hakulinen oli ohjauksessaan vaativa, tarkka ja asiallinen. Yleensä vastaanotolla puhuttiin pelkkää asiaa. Olin kerran vastaanoton viimeinen ja hämmästyin, kun professori ehdotti, että voisimme kävellä yhtä matkaa Senaatintorin yli yliopistolle.

Laudaturseminaarissa keskustelu esitelmistä oli vaivalloista. Kaikki olivat kyllä lukeeet esitelmän, mutta yleensä vain esitelmän pitäjä ja professori ymmärsivät, mistä oli kysymys. Loistava poikkeus oli opiskelutoverini Päivi Lehtola, nykyisin Rintala, joka keskusteli asiantuntevasti professori Hakulisen kanssa. Arvasimme, että hänestä tulisi kielientutkija.

Seminaarin päätteeksi professori Hakulinen kutsui koko ryhmän kotiinsa Munkkiniemen Tiilimäentielle toukokuussa. Koti oli kaunis, rouva Hakulinen ystävällinen ja tarjoi lu erinomaista. Me opiskelijat vain olimme jäykkiä kuin seipään nielleet, ja professorin keskustelunaloitusyritykset tyrehtyivät alkuunsa. Kotimatalla sitten vaikeroimme, miksi kukaan ei ollut uskaltanut sanoa mitään.

Professori Hakulinen jakoi laudaturtyön aiheiksi tutkimuksia eri ruumiinosien nimityksistä. Ainakin yksi opiskelutoverini teki työnsä aiheesta *polvi*. Minä sain aiheeksi »Polven alapuolisten jalan osien nimitykset suomen murteissa». Olisikohan tämä ollut aiheista viimeinen, koska siinä olivat varpaatkin mukana. Aina kun kerroin työni aiheen jollekin, kuulija purskahti nauruun. Minusta aiheesta ei ollut mitään nauramista. Aihe oli selkeä ja helposti jäseneltävä, ja tärkeintä oli tuntea tutkivansa sellaista, jota kukaan muu ei ollut tutkinut.

Kokosin työni aineiston Sanakirjasäätiön murresanalaatikoista. Professori Hakulinen oli Sanakirjasäätiön johtaja, ja virkailijat kutsuivat häntä takanapäin nimellä Hänen Hirmuisuutensa, kuten Lars Gabriel von Haartmania aikoinaan.

Professori Hakulinen ohjasi laudaturtyön tekemistä hyvin tunnollisesti, luki konseptin ja teki asiallisia huomautuksia. Sain kyllä kokeneemmilta opiskelijoilta vihjeen, että vastaanotolla kannatti käydä harvoin. Joka kerta sai näet uusia lähdevihjeitä, ja työn tekeminen olisi saattanut venyä loputtomiin. Suurin tunnustus oli, että kun olin osoittanut erään tutkijan väitteen perättömäksi, professori oli kirjoittanut kohdan viereen kauniilla käsialallaan »hyvä».

Sinä lukuvuonna, kun tein laudaturtyötä, kuuntelin professori Hakulisen luentosarjaa käänöslainoista. Luennot olivat kahdeksalta aamulla, muistaakseni lauantaisin. Huonetoverini valitti joka kerran lähtiessäni, miksi hänen piti herätä herätyskelloni soittoon moiseen aikaan. Luennoilla muistan ihmetelleeni, miten täydellistä ja samalla luontevaa suomen kieltä professori Hakulinen puhui. Sellaista kieltä oli ilo kuunnella.

Olin maaliskuussa pro gradu -kokeessa ja toukokuussa suomen laudaturin lopputentissä. Laudaturtentin kirjat olivat minusta paljon mielenkiintoisempia kuin cum laude -tentin. Tentin suullisen osan professori Hakulinen piti kotonaan työhuoneessaan Munkkiniemessä, ja tentti oli oikeastaan keskustelua. Silloin minulle tuli haikea tunne. Opinnot piti lopettaa juuri nyt, kun viimeinkin alkoi käsittää, mistä tässä suomen kielen opiskelussa oli ollut kysymys.

Oli tapana, että lopputentistä päästyä lähetettiin pääaineen professorille kukkia. Kukkien mukaan yritettiin keksiä jokin aiheeseen sopiva sitaatti esimerkiksi vanhasta kirjasuomesta. Pitkän etsimisen jälkeen olin valinnut tekstin: »Haigjat metu noutanee, niin kuin Plato puhunee» eli karvasta seuraa makea.

▷

Kun seuraavana vuonna valmistuin, professori Hakulinen tuli publiikissa ystävällisesti onnittelemaan.

Minusta tuli äidinkielenopettaja niin kuin kai useimmista professori Hakulisen oppilaista. Jälkeenpäin olin iloinen, että olin päässyt hänen oppilaakseen. Arvostin hänen vaativuuttaan ja tarkkuuttaan ohjaajana. Kaipa siitä jäi jäljelle jonkinlainen käsitys tieteellisestä ajattelusta. Vaikka kaiut monenlaisista kielenkuvausjärjestelmistä ovat pyyhkaisseet ylitseni, Hakulisen Suomen kielen rakenne ja kehitys on säilynyt tärkeänä lähdeoksena kirjahyllyssäni. ■

Kirjoittajan osoite (address):

Louhelankatu 11 C 12, 80110 Joensuu

LAURI HAKULINEN JA VIRITTÄJÄ

—
LEA LAITINEN

Kun Eira Penttinen — suomen kielen laitoksen nykyinen amanuenssi — tuli opiskelemaan suomea Helsingin yliopistoon vuonna 1960, Lauri Hakulinen piti ensimmäisen vuoden opiskelijoille johdantokurssia. Hän sanoi kurssilla nämä unohtumattomat sanat: »Virittäjää lukematon suomenopiskelija on luonnottomuus».

Itse tulin opiskelemaan viisi vuotta myöhemmin, Hakulisen jäätyä jo eläkkeelle, mutta sama henki eli laitoksessa edelleenkin, sillä tilasin Virittäjän heti, vaikka en sitä ennen ollut kuullut koko lehdestä.

Lauri Hakulinen sen sijaan luki Virittäjää jo koulupoikana Turussa. Hän nimittäin kirjoitti Virittäjään ensimmäisen kerran tsaarinaikana vuonna 1916 — siis 16-vuotiaana — nimimerkillä Julkaisija. Kyse oli sellaisten sanojen kuin *julkaista*, *halkaista* astevaihtelusta. Siitä asti Hakulinen kirjoittikin Virittäjään melkein joka vuosi yli kuudenkymmenen vuoden ajan, viimeisen kirjoituksensa 78-vuotiaana. Yhteensä hän kirjoitti elämässään Virittäjään kolmattasataa kirjoitusta, itse asiassa eniten tekstiä lehden koko historiassa.

Virittäjän kirjoittajana Hakulinen käsitteli kaikkia niitä aihepiirejä, jotka tässäkin symposiumissa ovat olleet esillä: kielenhuoltoa, äidinkielenopetusta, kielen merkitystä ja kielentutkimuksen tavoitteita, sanastonkeruuta, sanahistoriaa ja -semantiikkaa. Hän esitteli jatkuvasti lukijoilleen kotimaista ja kansainvälistä kielitieteellistä kirjallisuutta, etenkin unkarin-, viron-, ranskan- ja saksankielistä.

24-vuotiaana Lauri Hakulisesta tuli Virittäjän toimitussihteeri, ja siinä tehtävässä hän toimi 12 vuotta. Tuona aikana lehden sivumäärä nousi 150 sivusta tasaisesti ylöspäin; joinakin vuosina päästiin jo 30-luvulla yli 500 sivun. Lehteen ilmaantuivat monet vakio-